

УДК 332.009.12:332.055.2

*Брижань І.А., к.е.н., доцент, Кулакова С.Ю., старший викладач
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка, Україна*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ РЕГІОНУ

У статті проаналізовані підходи до визначення конкурентоспроможності та конкурентних переваг регіонів. Уточнено визначення понять "конкурентоспроможність регіону", "конкурентні ресурси", що дозволило автору обґрунтувати і доповнити визначення "конкурентні переваги регіону".

In the article there are the analyses to determination of competitiveness and competitive edges of regions. Determination of concepts "competitiveness of region", "competition resources", is specified, that allowed an author ground arguments on experience and to complement determination "competitive edges of region".

Вступ. За останні декілька років питання конкурентоспроможності стало ключовим для всіх суб'єктів економічних відносин. У сучасних умовах глобалізації економічного та політичного життя стираються кордони, і окремі галузі виробництва чи навіть регіони постають як самостійні гравці на світовому ринку. Однак на сьогодні далеко не кожен регіон України має необхідну ресурсну базу та ефективну управлінську структуру і, як наслідок, такий регіон може характеризуватись низькою конкурентоспроможністю навіть порівняно з сусідніми регіонами, не кажучи вже про міжнародний рівень.

Саме тому актуальності набуває проблематика регіональної конкурентоспроможності як здатності регіону розвивати та захищати свої конкурентні переваги. Використання конкурентних переваг дозволяє регіонам не лише зміцнювати власний конкурентний статус, а й сприяти підвищенню рівня конкурентоспроможності економіки країни на зовнішніх ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем конкурентоспроможності товарів, підприємств, регіонів та країн займається велика

кількість сучасних провідних науковців, основними з яких є Базилюк Я. Б., Бенаройа Ф., Вальтер Ж., Гельвановский М., Гомольська Н. І., Горбатов В. М., Гранберг О. Г., Гринчель Б. М., Данилишин Б. М., Іванов Ю. Б., Калюжнова Н. Я., Кизим М. О., Кругман П., Куликов Г. В., Маєр В. Ф., Мироненко М. С., Перский Ю. К., Пилипенко І. В., Пономаренко В. С., Портер М., Тищенко О. М., Фатхутдінов Р. А., Шостак Л. Б. та інші.

Постановка задачі. Метою даної наукової роботи є аналіз теоретичних засад, статистичних матеріалів, дослідження практичних напрямків діяльності для розробки рекомендацій щодо підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів.

При написанні наукової роботи використовувались такі методи дослідження: метод синтезу та аналізу, системно-структурний, статистичних оцінок, планування, спостереження.

Виклад основного матеріалу. Україна є однією з великих країн Європи (за територією і населенням), має велике різноманіття природнокліматичних, ресурсних, демографічних, етнічних, структурних та інших особливостей регіонів. Все це вимагає сильної та дієвої державної регіональної політики, яка повинна бути важливою складовою загальнодержавної політики країни. Україна започатковує державну регіональну політику, засновану на європейських цінностях, засадах демократії та національної єдності, орієнтовану на підвищення економічних та соціальних стандартів для кожного громадянина. Головним завданням регіональної політики держави має бути досягнення балансу між її інтересами та інтересами розвитку її регіонів. Поглиблення диференціації рівнів розвитку регіонів є одночасно і причиною, і наслідком загострення дезінтеграційних процесів. Ключовим стратегічним пріоритетом регіональної політики України є формування сприятливих передумов для підвищення конкурентоспроможності регіонів, що передбачає ефективне використання конкурентних переваг, які мають регіони України.

Загалом, конкурентоспроможність є важливим елементом функціонування будь-якого товарного виробництва, що притаманне всім ступеням розвитку

ринкової економіки і, загалом, може розглядатися як спосіб життя і рушійна сила поступу будь-якого суспільства. Завдяки конкуренції та стимулюванню нею підвищення конкурентоспроможності підвищується рівень продуктивності праці, покращується якість продукції, знижуються витрати виробництва, збільшуються розміри накопичень, прискорюються темпи науково-технічного прогресу, організаційних і структурних змін в економіці.

Тому, як пише один із сучасних західних дослідників, конкурентоспроможність стала в економіці тим, чим є гравітація у фізиці – це одна з найважливіших сил, які, здійснюючи вплив, формують сучасність нашого світу; це сила, яку неможливо не враховувати. Означена сила однаково діє на фірми і на окремі особистості, оскільки гарантує їм трудову зайнятість, та на цілі народи, які прагнуть зберегти безперервність у підвищенні їхнього життєвого рівня [3].

Як економічна категорія, конкуренція – це економічна боротьба, суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення своїх інтересів, пов'язаних з продажем цієї продукції, виконаних робіт, наданням послуг одним і тим же споживачам. Відповідно, конкурентоспроможність – це властивість об'єкта, що характеризується ступенем реального чи потенційного задоволення ним конкретної потреби у порівнянні з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку [4].

Найбільш узагальнено визначення конкурентоспроможності наводиться у виданій в Російській Федерації «Новій економічній енциклопедії», згідно з якою, конкурентоспроможність – це наявність сильних стійких позицій в конкурентному середовищі, яким є ринок [6].

Більш розгорнуто конкурентоспроможність може трактуватись як властивість об'єкта чи системи, яка характеризується певним ступенем реального або потенційного задоволення певних потреб, порівняно з аналогічними об'єктами чи системами, наявними на конкретному ринку [7].

Урахування цих двох визначень дає, на нашу думку, можливість для виявлення в названому економічному явищі ряду важливих для нашого дослідження аспектів. Так, із узагальненого визначення конкурентоспроможності

впливає розуміння конкурентних переваг як джерел існування конкурентоспроможності.

Разом із тим, розгорнуте визначення конкурентоспроможності обумовлює розуміння економічної сутності цього поняття, відображенням чого може стати наступна формула як вираження основної умови конкурентоспроможності:

$$K = \frac{P}{C} \rightarrow \max, \quad (1)$$

де K – конкурентоспроможність, P – корисний ефект (якість), C – вартість отримання даного ефекту (витрати на придбання, експлуатацію, використання).

Відштовхуючись від розуміння конкурентоспроможності, як зумовленої економічними, соціальними і політичними факторами позиції країни або товаровиробника на внутрішньому і зовнішньому ринках, що за умов відкритої економіки може визначатися і як здатність країни (фірми) протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках інших країн, під конкурентоспроможністю регіону слід розуміти його здатність в умовах глобальної конкуренції на основі ефективного використання наявних традиційних і створення унікальних ресурсів локального розвитку стимулювати підвищення продуктивності виробництва та рівня життя місцевого населення і, відповідно, забезпечувати високий конкурентний статус у геоекономічному просторі в довгостроковій перспективі [1; 5].

Системне подання термінологічного апарату концепції конкурентоспроможності регіону включає цілий ряд понять. Так, конкурентні переваги – це певна цінність, притаманна регіону, що відрізняє його від інших регіонів та надає можливості для успішної конкуренції з ними. Проте в процесі конкуренції мають значення не всі основні переваги, а лише ті, що мають першорядний вплив на конкурентоспроможність і які можуть бути названі критичними факторами успіху в конкуренції. Як правило, у кожному конкретному випадку їх кількість невелика і вони охоплюють лише найбільш важливі галузі, високі результати в яких забезпечують успішну конкурентну позицію для конкуруючого суб'єкта. Стосовно розгляду позицій регіону в конкурентній парадигмі, треба зазначити,

що не всі його характеристики, в яких він має перевагу, є актуальними для підвищення регіональної конкурентоспроможності, а іноді можуть, навіть, йти їй на шкоду (як, наприклад, велика територія регіону, з точки зору операторів ринків певних видів товарів, може відігравати як позитивну, так і негативну роль) [3].

Тому конкурентні позиції регіону як специфічні риси й особливості, що відрізняють його від інших, є суттєвими для забезпечення конкурентоспроможності на певних ринках, на відміну від конкурентних переваг, можуть впливати на регіональну конкурентоспроможність не лише позитивно, але й негативно, коли вони її погіршують. Конкурентні позиції регіону визначаються сукупністю регіональних факторів та процесів і залежать від наявності та використання конкурентних ресурсів регіону.

Загалом, фактором конкурентоспроможності є все те, що забезпечує прямо чи опосередковано найкраще використання існуючих ресурсів регіону, актуалізує його потенційні ресурси та створює нові, тобто все те, що впливає на перетворення в конкурентну перевагу регіональних ресурсів як вихідних джерел конкурентоспроможності регіону.

Конкурентні ресурси – це сукупність матеріальних і нематеріальних компонентів, які формують цілісне регіональне середовище і які мають ринкову вартість або сприяють підвищенню попиту на інші компоненти регіонального середовища та можуть використовуватись для створення конкурентної переваги регіону і досягнення конкурентного успіху. Таким чином, все, що сприяє приверненню уваги зацікавлених споживачів до регіону, може розглядатись як конкурентний ресурс.

Все більше фахівців-практиків схиляються до думки, що саме конкурентні переваги, а не фіскальні чи регуляторні пільги мають вирішальне значення для сталого економічного розвитку регіону. Йдеться про створення і розвиток так званого «ромбу» конкурентоспроможності. Відомий економіст Майкл Портер визначив цей «ромб» як систему, компоненти якої взаємно посилюються, створюючи властивості конкурентної переваги. Таких компонент виділяють чотири:

- факторні умови (інфраструктура, кваліфікована робоча сила тощо);
- умови попиту (характер купівельної спроможності, обсяги і темпи зростання внутрішнього попиту);
- взаємопов'язані та підтримуючі галузі (розвиток і конкурентоспроможність галузей – постачальників та суміжних галузей);
- стратегія підприємств, їх структура, конкуренти (менеджмент підприємств, характер конкуренції на внутрішньому ринку).

Конкурентна перевага на основі лише однієї чи двох компонент можлива тільки в галузях з сильною залежністю від природних ресурсів, або в низько технологічних галузях. Щоб отримати перевагу в наукомістких галузях, що складають основу будь-якої розвиненої економіки, треба мати переваги у всіх частинах «ромба». Відтак, завдання регіональної політики полягає у використанні конкурентних переваг регіону та у подальшому розвитку компонент, які створюють ці переваги.

Конкурентні переваги регіону, що виявляються в процесі аналізу його зовнішнього і внутрішнього середовища, на нашу думку, мають складнішу структуру, ніж в будь-якій комерційній організації. Її елементами виступають:

- по-перше, конкурентні переваги самого регіону, як цілісної системи;
- по-друге, конкурентні переваги сфер і галузей регіонального господарства;
- по-третє, конкурентні переваги окремих підприємств.

Природно, що урахування других і третіх виправданій, якщо їх розвиток і використання здатний збільшити конкурентний потенціал регіону.

Виходячи з вищенаведеного цілком припустимим є визначення конкурентоспроможності як здатності виявляти, створювати та використовувати на регіональному рівні конкурентні переваги задля утримання або покращання своєї позиції серед конкуруючих регіонів.

Але, подібно до дефініції загальної конкурентоспроможності, поняття конкурентоспроможності регіону не має цілком усталеного визначення і може, будучи також неоднозначним поняттям, розглядатись різнопланово. Так, врахо-

вуючи існуючі підходи до виділення критеріїв конкурентоспроможності регіону, що загалом включає перелік таких регіональних характеристик, як економічне зростання, конкурентоспроможні товари і підвищення рівня життя населення [3], обґрунтованим є уточнене визначення поняття конкурентоспроможності регіону, а саме: як наявної можливості на регіональному рівні оволодівати факторами регіонального розвитку та формувати джерела конкурентних переваг, що забезпечує економічне зростання регіону та підвищення рівня і якості життя його населення.

Таким чином, регіон стає вже не просто сукупністю економічних ресурсів, сконцентрованих на одній території, але в деякому роді «підприємцем» або «підприємством», яке розпоряджається цими ресурсами з максимальною ефективністю для здобуття від них найбільшої віддачі.

Потрібно зазначити, що так само як сьогодні відсутнє єдине визначення поняття конкурентоспроможності регіону, так і відсутнє єдине бачення різнорівневої конкуренції за участю регіонів. Зокрема можна говорити про такі рівні конкуренції: конкуренція між окремими регіонами в межах однієї держави; конкуренція між окремими регіонами країни та сусідніми закордонними регіонами (транскордонна конкуренція); конкуренція регіону з іншими країнами у складі держави (міжнародна конкуренція). У літературі зустрічається наступний поділ при вивченні конкурентоспроможності різних суб'єктів конкуренції: мікрорівень (конкретні види продукції, виробництва, підприємства); мезорівень (регіони, галузі, корпоративні об'єднання підприємств і фірм конгломеративного типу); макрорівень (країни, народногосподарські комплекси) [4]. Аналогічно до поданого поділу можна розглядати і поняття конкурентоспроможності регіону: мікрорівень (рівень країни, де знаходяться дані регіони); мезорівень (транскордонна конкуренція регіонів); макрорівень (міжнародний рівень конкуренції регіонів).

Очевидно, що на кожному з цих рівнів можуть використовуватись різні критерії для оцінки конкурентоспроможності. Але існують і загальні критерії, за якими можна здійснити оцінку конкурентоспроможності регіону:

- наявність достатньої кількості працездатного населення та висококваліфікованої робочої сили;
- ефективність використання наявних у регіоні ресурсів;
- інтенсивність залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій;
- конкурентоспроможність продукції підприємств регіону;
- рівень розвитку ринкової та соціальної інфраструктури;
- рівень розвитку інфраструктури, що обслуговує зовнішньоекономічну діяльність;
- наявність у регіоні зовнішньоорієнтованих підприємств та рівень їх розвитку;
- законодавча база зовнішньоекономічної діяльності країни;
- законодавча база інвестиційної та інноваційної діяльності країни.

Особливої уваги серед способів конкуренції заслуговує конкуренція за інфраструктурою. Адже багато в чому саме ступінь розвиненості інфраструктури передусім визначає комплексність регіонального економічного розвитку. Окрім того, вплив інфраструктури на розвиток конкурентоспроможності регіональної економіки видається цілковито обґрунтованим. Оскільки, виходячи з формули (1), якраз від обсягів витрат на реалізацію певної конкурентної переваги залежить рівень конкурентоспроможності всієї системи. А обсяг названих витрат, чи, іншими словами, вартість отримання корисного ефекту від реалізації конкурентних переваг визначатиметься, перш за все, наявністю і якістю інфраструктурного забезпечення. Тому рівень розвитку інфраструктури конкретного регіону є визначальним для оцінки його конкурентоспроможності.

Для забезпечення комплексного розвитку економіки регіону на засадах її конкурентоспроможності необхідно враховувати те, що в сучасній економічній науці все більшої актуальності набуває положення, згідно з яким, конкурентоспроможність ґрунтується на здатності виявляти, створювати та використовувати конкурентні ресурси раніше інших, тому конкурентним ресурсом регіону може бути все, що володіє ознакою рідкості та може бути відповідним способом подано потенційному споживачеві. Забезпечення конкурентоспроможності

регіону полягає, таким чином, у залученні притаманної йому унікальності до системи споживацьких переваг певних цільових ринків, що діють на регіональному рівні.

Виділяють чотири характеристики усталеності ресурсів, що являють собою основу конкурентних переваг певної системи (організації, регіону): довговічність, тобто швидкість, з якою ресурси застарівають і втрачають свою цінність; прозорість, що виражає швидкість, з якою конкуренти можуть отримати відповідну інформацію і усвідомити сутність ресурсів конкуруючого з ними суб'єкта; переносуваність, тобто здатність означених ресурсів бути придбаними конкурентами; копійованість або здатність конкурентів успішно застосовувати у своїй діяльності аналогічні ресурси [6].

Для регіону сталість конкурентних переваг на основі усталених конкурентних ресурсів виникає з таких обставин, а саме: тривалість життєвого циклу цінності (наприклад, ефективність видобутку родовища певних корисних копалин може складати п'ятдесят років); стійкість до змін зовнішнього середовища, які знижують цінність конкурентної переваги регіону (наприклад, володіння родовищем певних корисних копалин не є сталою конкурентною перевагою регіону, оскільки пов'язано з коливанням світових цін на ці копалини); стійкість до руйнування переваги за рахунок копіювання цінності конкурентами, тобто, якщо конкуренти володітимуть подібною цінністю, то їх становище зрівняється (наприклад, в одному з регіонів розвідали і ввели в експлуатацію родовище певних корисних копалин, рівне за потужністю до того, яке експлуатується в сусідньому регіоні, що зменшило попит на ці копалини).

Тому, загалом, завдання досягнення сталої конкурентної переваги полягає у формуванні особливої унікальності, що являє собою цінність, яка не підлягає копіюванню.

Існують дві основні концепції забезпечення сталої конкурентної переваги: 1) концепція захищеного позиціонування на ринку і 2) концепція унікальної ресурсної бази корпорації. Згідно з першою концепцією стала конкурентна перевага полягає у виборі та подальшому утриманні якої-небудь ринкової ніші, зо-

середженні зусиль на певному вузькоспеціалізованому виді економічної діяльності. Зазначене навряд чи може бути рекомендоване для всіх без винятку регіонів, однак цілком може бути використано окремими регіонами. Разом із тим, відповідно до концепції унікальності ресурсної бази, стали конкурентні переваги забезпечуються внутрішніми ресурсами регіону, що не можуть бути скопійованими. Вказаний підхід видається досить продуктивним для більш широкого кола регіонів [9].

Водночас слід зазначити, що макроекономічний аналіз не дає розуміння чинників регіонального розвитку. Навіть відомі сьогодні складні макроекономічні моделі в результаті розрахунків показують, що традиційні чинники – праця і капітал – описують регіональний розвиток відсотків на 30%, все інше – 70% – невизначувані чинники. Зрозуміти останні дозволяє нова економічна географія Нобелівського лауреата Пола Кругмана [10]. Згідно його теорії в просторовому розвитку виділяються конкурентні переваги «першої» і «другої природи». Україна сьогодні, в термінології Кругмана, знаходиться в хворобливому переході від використання переваг розвитку «першої природи», головним з яких є чинник природних ресурсів, до переваг «другої природи», що мають на увазі агломераційний ефект, людський капітал та інститути. Якщо в теорії Пола Кругмана інститути розглядаються як чинники розвитку, то, згідно з дослідженнями Усесвітнього банку, вони можуть виступати і в ролі гальм розвитку або бар'єрів.

Основні чинники просторового розвитку, згідно з методикою Усесвітнього банку, діляться на три групи: *Density* – щільність, агломераційний ефект; *Distance* – економічна відстань (транспортні, транзакційні витрати); *Division* – бар'єри, перш за все інституційні. І головною метою регіонального розвитку є зрозуміння того факту, які чинники реально стимулюють просторовий розвиток регіону, а які – зокрема, інституційні, – виступають перешкодами.

Крім того, економічний механізм формування конкурентоспроможності як ознаки будь-якого суб'єкта ринку сьогодні не може не пов'язуватися з процесами, які мають місце в сучасному світі. Провідними серед них є глобалізація

і перехід людства до інформаційної стадії цивілізаційного розвитку. Відповідно, пошук шляхів формування конкурентоспроможної економіки регіонів має враховувати логіку глобалізації як процесу все наростаючого взаємоохоплення національних економік та їх інтеграції до світового ринку. Ця логіка полягає в тому, що традиційні цінові переваги, пов'язані з доступом до дешевої сировини та використання дешевої робочої сили, не є стійкими і можуть бути відтворені на інших територіях внаслідок існування нинішньої доступності сировинних ринків і мобільності світових виробників. Для регіонів надзвичайно важливим є формування системи господарювання, яка була б здатна гнучко реагувати на динаміку суспільних потреб та використовувати унікальні місцеві можливості, що не можуть бути відтворені в інших регіонах.

Під впливом глобалізації конкурентоспроможність все більше ґрунтується не на ціновій конкуренції, а на диференціації та вдосконаленні виробництва, на здатності використовувати нові знання швидше за конкурентів, на вмінні створювати новації та забезпечувати унікальність [9]. Отже, найбільш важливою здатністю конкуруючих суб'єктів стає здатність забезпечувати передачу знань, що також включає сприйняття та розповсюдження інновацій. Необхідність для конкуруючих суб'єктів задля цього забезпечити налагодження навчального процесу, внаслідок якого відбувається передача існуючих знань і з'являються нові знання, обумовлює висунення на перший план у сукупності факторів конкурентоспроможності вміння ефективно організовувати процеси навчання.

Таким чином, конкурентоспроможність у XXI столітті все більше пов'язана з готовністю сприймати нові тенденції та оволодівати новими компетенціями, а це означає зростання вимог до робочої сили, до людського капіталу. Отже, досягнення конкурентоспроможності як на регіональному, так і на національному рівнях обумовлює висунення в якості першочергової передумови наявність розвиненої соціально-культурної інфраструктури, тобто мережі тих установ і організацій, безпосередніми функціями яких є відтворення і розвиток людини. Означене передбачає необхідність забезпечення належних умов як для фізично-

го існування людини, зокрема, на основі функціонування житлово-комунального господарства та медицини, так і для розвитку інтелектуальних і морально-духовних якостей людини – учасника суспільного виробництва, що є надзвичайно важливими в умовах експлуатації сучасних технологій, і які є результатом діяльності освіти, культури та мистецтва.

Висновки. Таким чином, формування конкурентоспроможності регіонів виступає важливою умовою підвищення конкурентоспроможності національної економіки. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що конкурентоспроможність регіону – це наявна можливість на регіональному рівні оволодівати факторами регіонального розвитку та формувати джерела конкурентних переваг, що забезпечує економічне зростання регіону та підвищення рівня і якості життя його населення. Вирішення завдання досягнення сталої конкурентної переваги, що полягає у формуванні особливої унікальності та являє собою цінність, яка не підлягає копіюванню, буде ефективно сприяти розв'язанню складних соціально-економічних проблем, з якими стикається Україна.

Виходячи з вищезазначеного, обґрунтованим буде висновок про те, що сьогодні проблеми забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону неодмінно мають вирішуватися через розв'язання проблем соціально-культурної інфраструктури. Крім того, розуміння досягнення конкурентоспроможності економіки регіону як провідної ознаки комплексного регіонального розвитку в сучасних умовах та врахування ключового значення в цьому процесі нових знань, компетенцій та здатності до оволодіння інноваціями обумовлює першорядність забезпечення пріоритетного розвитку соціальної інфраструктури, функціональним призначенням якої є розвиток людини як безпосереднього носія знань і компетенцій та генератора інновацій.

Література:

1. Концепція створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання [Текст]: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 № 208-р // www.uazakon.com/document/fpart74/idx74957.htm

2. Про стимулювання розвитку регіонів [Текст]: Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2850-IV.// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005, № 51, ст.548
3. Бажал Ю. М. Економіка знань – економіка конкурентоспроможності // Фонд “Інформаційне Суспільство України”, 2004 – № 3.
4. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 312 с.
5. Лендьел Мирослава. Нові інституційні механізми регіонального розвитку в Європі. // Регіональні студії. Випуск 1. Державне управління. – С. 18 – 28.
6. Румянцева Е. Е. Новая экономическая энциклопедия. – 2-е изд. – Москва: ИНФРА-М, 2006. – 806 с.
7. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. / С. В. Мочерний (ред.). – Л.: Світ, 2005. – Т. 1: А-Н. – 616 с.
8. Бабак А. В., Биконя С. Ф., Болховітінова О. Ю., Волощенко Л. Ю., Голікова Т. В. Конкурентоспроможність національної економіки / Інститут економіки та прогнозування НАН України / Б. Є. Кваснюк (ред.) - К.: Фенікс, 2005. - 495 с.
9. Наврузов Ю. В. Конкурентоспроможність регіонів: взаємодія державних установ, підприємницьких і громадських організацій / Національна академія держ. управління при Президентові України. – К.: Видавництво НАДУ, 2003. – 208 с.
10. The Spatial Economy, Cities, Region and International Trade: Masahisa Fujita, Paul R. Krugman, and Anthony J. Venables (Eds.), MIT Press, 1999.